

FE'L MUNOSABATLARINI O'QITISH BO'YICHA TAVSIYALAR

Zokirova Dildora Zoyir qizi

ToshDO 'TA'ning 3-kurs talabasi

Dildorazokirova546@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada fe'l va uning tilshunoslikdagi o'rni, fe'lning boshqa so'z turkumlari bilan bo'lgan morfologik, sintaktik va semantik munosabatlari, shuningdek, ularni maktab o'quvchilari uchun qanday samarali o'qitish metodikasi haqida so'z boradi. Fe'lning o'ziga xos xususiyatlari, dars jarayonida uni o'rgatishdagi innovatsion yondashuvlar, metodik tavsiyalar va amaliy mashg'ulotlar asosida bayon etiladi.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье рассматривается глагол и его роль в лингвистике, морфологические, синтаксические и семантические отношения глагола с другими частями речи, а также методика эффективного обучения этому материалу для школьников. Освещаются особенности глагола, инновационные подходы к его преподаванию на уроках, методические рекомендации и практические занятия.*

KALIT SO'ZLAR: *ona tili ta'limi, fe'l, xato, tahlil qilish, so'z turkumi.*

Keywords: *mother tongue education, verb, error, analysis, word group.*

KIRISH

Ona tili ta'limida so'z turkumlari ichida fe'l muhim o'rin egallaydi. Fe'l nafaqat harakat va holatni ifodalaydi, balki gap qurilishida asosiy tayanch bo'lib xizmat qiladi. Fe'lning boshqa so'z turkumlari bilan bo'lgan munosabatlarini o'rgatish orqali o'quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlash, nutq madaniyatini shakllantirish mumkin. Shu bois, maktab ta'limida fe'l va uning munosabatlarini chuqur va tizimli o'qitish dolzarb masalalardan biridir.

ASOSIY QISM

1. Fe'l tushunchasi va uning xususiyatlari

Fe'l – harakat, holat, voqelikni bildiruvchi va shunga mos ravishda bog'lanadigan so'z turkumidir. U shaxs, son, zamon, mayl, nisbat kabi grammatik kategoriyalarga ega. Masalan: o'qidi, yozmoqda, yuraman, boramiz kabi.

Fe'l gapda kesim vazifasini bajaradi, shuningdek, ikkinchi darajali bo'laklar – aniqlovchi, to'ldiruvchi, hol vazifasida ham kelishi mumkin.

2. Fe'lning boshqa so'z turkumlari bilan morfologik munosabatlari
Fe'l ayrim hollarda ot, sifat, ravish turkumlariga o'xshab ketadi. Bunday holatlar morfologik o'xshashlik deb ataladi.

- Otga o'xshashligi: "yozuvchi", "o'quvchi" – bu shakllar otlashgan fe'llardir.
- Sifatga o'xshashligi: "kulgan bola", "yozilgan daftar" – fe'l sifat vazifasida kelgan.

- Ravishga o'xshashligi: "yugurib keldi", "kulib qaradi" – bu yerda fe'l ravish vazifasida qo'llanilgan.

3. Fe'lning sintaktik munosabatlari

Fe'l gapda kesim bo'lishi bilan birga, gapdagi boshqa bo'laklar bilan bog'lanadi. Masalan, ega bilan shaxs-son jihatidan, to'ldiruvchi bilan boshqaruv jihatidan, hol bilan vositalanish yo'li bilan bog'lanadi.

Fe'lning boshqa so'z turkumlari bilan bunday sintaktik bog'lanishi o'quvchilarning so'zlar orasidagi mantiqiy aloqalarni tushunishiga yordam beradi.

4. Fe'lning semantik munosabatlari

Fe'llarning semantik (ma'no) munosabatlari ham muhim. Masalan, harakatni bildiruvchi fe'llar (yugurmoq, yozmoq), holatni bildiruvchi fe'llar (yotmoq, o'tiribdi), jarayonni bildiruvchi fe'llar (ko'tarilmoq, tugamoq) mavjud.

O'quvchilarni bu jihatdan o'rgatish, ularda fe'lning chuqur mohiyatini anglashga xizmat qiladi.

5. Fe'l munosabatlarini o'qitish metodikasi

Fe'l munosabatlarini o'qitishda quyidagi bosqichlarga e'tibor qaratish lozim:

- Nazariy tushuncha berish (ta'rif, misollar bilan);
- Tahliliy mashqlar bajarish (fe'lni topish, uning vazifasini aniqlash);
- Solishtirma usul (fe'lning boshqa so'z turkumlariga o'xshash jihatlarini solishtirish);
- Amaliy topshiriqlar (matndan fe'l va unga bog'liq so'zlarni topish);
- Interaktiv metodlar (rol o'ynash, test, debat).

6. Dars namunasi (8-sinf ona tili darsidan):

Mavzu: Fe'lning boshqa so'z turkumlari bilan munosabatlari

Dars maqsadi:

- O'quvchilarga fe'lning ot, sifat, ravish bilan o'xshash va farqli tomonlarini tushuntirish
- Mashqlar orqali mustahkamlash

Dars jarayoni:

1. Kirish qism: Fe'lning ma'nosi va vazifasi haqida eslatma
2. Asosiy qism: Misollar bilan o'rganish
3. Amaliy mashg'ulot: Matndan fe'l va unga bog'liq so'zlarni topish
4. Yakuniy qism: Savol-javob, baholash, uyga vazifa

7. Innovatsion yondashuvlar

Zamonaviy dars jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish samarali bo'lmoqda. Masalan, videodarslar, onlayn testlar, interaktiv taqdimotlar yordamida o'quvchilarning qiziqishini oshirish va mavzuni mustahkamlash mumkin.

8. Xatolarni tahlil qilish

Fe'l va boshqa so'z turkumlarini chalkashtirish – eng ko'p uchraydigan muammo. Shu bois mashqlarda tahliliy yondashuv va grammatik asoslarni chuqur o'rgatish zarur.

XULOSA

Fe'l va uning boshqa so'z turkumlari bilan bo'lgan munosabatlarini o'rganish va o'rgatish nafaqat grammatik bilimni boyitadi, balki o'quvchilarning mustaqil

fikrlash, nutq madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Dars jarayonida an'anaviy va innovatsion metodlarni uyg'unlashtirish samarali natija beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jo'rayev M. "O'zbek tili grammatikasi", Toshkent, O'qituvchi, 2006
2. Yo'ldoshev A. "Hozirgi o'zbek adabiy tili", Toshkent, Fan, 2008
3. www.ziyonet.uz
4. www.eduportal.uz
5. G'afurov X. "Ona tili o'qitish metodikasi", 2020
6. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 5-jild
7. Darsliklar: 6-9-sinflar uchun Ona tili (2020-2023 yillar)